

*Wer den Dichter will verstehen
muß in Dichters Lande gehen.*
Goethe

EEN

Hij woont op een eenkamerflat bij het station van Mowbray, waarvoor hij elf pond per maand betaalt. Op de laatste werkdag van elke maand neemt hij de trein naar de stad, naar de Loopstraat, waar A. & B. Levy, makelaars in onroerend goed, hun koperen plaat en minuscule kantoortje hebben. Aan Mr B. Levy, de jongste van de gebroeders Levy, overhandigt hij de envelop met de huur. Mr Levy stort het geld op zijn overladen bureau en telt het na. Grommend en zwetend schrijft hij een reçu. 'Voilà, jongeman!' zegt hij dan, en hij overhandigt het met een zwierig gebaar.

Hij zorgt er wel voor dat hij nooit te laat is met de huur omdat hij de flat onder valse voorwendsels bewoont. Toen hij het huurcontract tekende en de borg aan A. en B. Levy betaalde, gaf hij als beroep niet 'student' op maar 'hulpbibliothecaris', met de universiteitsbibliotheek als werkadres.

Het is geen leugen, niet helemaal. Hij is aangesteld om van maandag tot vrijdag in de avonduren de leeszaal te bemannen. Het is werk dat het gewone bibliotheekpersoneel, voor het merendeel vrouwen, liever niet doet, omdat de op de bergflank gelegen campus 's avonds te naargeestig en eenzaam is. Zelfs hij voelt een rilling over zijn rug lopen als hij de achterdeur opent en zich op de tast door een pikdonkere gang naar de hoofdschakelaar begeeft. Voor iemand die kwaad in de zin heeft is het een koud kunstje om zich als het personeel om vijf uur naar huis gaat tussen de boekenrekken te verstoppen, alle lege kantoren te plunderen en in het donker te blijven wachten tot hij hem, de avondassistent, van zijn sleutels kan beroven.

Slechts een enkele student profiteert van de avondopening; slechts een enkeling heeft er zelfs maar weet van. Hij heeft niet veel te doen. De tien shilling per uur die hij krijgt is gemakkelijk verdiend.

Soms stelt hij zich voor dat een mooi meisje in een witte jurk de leeszaal binnen komt lopen en na sluitingstijd afwezig blijft hangen; hij stelt zich voor dat hij haar de geheimen toont van de binderij en de catalogiseerkamer, en daarna de sterrennacht met haar betreedt. Het gebeurt nooit.

In de bibliotheek werken is niet zijn enige baantje. Op woensdagmiddag is hij studiebegeleider voor eerstejaars van de vakgroep wiskunde (drie pond per week); vrijdags loodst hij de kandidaatsstudenten drama door een selectie blijspelen van Shakespeare (twee pond tien); en in de late middaguren stoomt hij in dienst van een bijlesinstituut in Rondebosch uilskuikens klaar voor hun toelatingsexamen voor de universiteit (drie shilling per uur). In de vakanties distilleert hij in opdracht van de gemeente (bureau Huisvesting) statistische gegevens uit bevolkingsonderzoeken. Al met al, als hij zijn verdiensten bij elkaar optelt, zit hij er warmpjes bij - warmpjes genoeg om zijn huur en collegegeld te kunnen betalen en lichaam en ziel bijeen te houden en zelfs een beetje te sparen. Hij mag dan pas negentien zijn, hij staat op eigen benen, is van niemand afhankelijk.

De behoeften des lichaams benadert hij als een zaak van eenvoudig gezond verstand. Elke zondag kookt hij een grote pan soep van mergpijpen en bonen en selderij, waarmee hij de hele week toe kan. Vrijdags gaat hij naar de markt in Zoutrivier voor een doos appels of guaves of waar het op dat moment het seizoen voor is. Elke morgen zet de melkboer een halve liter melk op zijn stoep. Als hij melk te veel heeft hangt hij het in een oude nylonkous boven de gootsteen om er kaas van te maken. Voor de rest koopt hij brood in de winkel op de hoek. Het is een dieet dat de goedkeuring van Rousseau zou wegdragen, of van Plato. Wat kleren betreft, hij heeft een net jasje en een nette broek voor naar college. Verder draagt hij oude kleren af.

Hij bewijst iets: dat ieder mens een eiland is; dat je geen ouders nodig hebt.

Op sommige avonden, als hij in regenjas en korte broek en op sandalen over de Hoofdstraat sjokt, zijn haar tegen zijn hoofd geplakt door de regen, en de koplampen van passerende auto's hem verlichten, dringt het tot hem door hoe vreemd hij eruitziet. Niet excentriek (er excentriek uitzien heeft nog iets voornaams), alleen maar vreemd. Hij knarst uit ergernis met zijn tanden en begint sneller te lopen.

Hij is slank en soepel, maar tegelijkertijd kwabbig. Hij zou graag aantrekkelijk willen zijn maar hij weet dat hij het niet is. Hij mist iets wezenlijks, duidelijk omlinjnde trekken. Hij heeft nog iets van een baby. Hoe lang duurt het nog voordat hij geen baby meer is? Wat zal hem van het baby-zijn genezen, een man van hem maken?

Wat hem zal genezen, als het er ooit van komt, zal de liefde zijn. Hij mag dan niet in God geloven, hij gelooft wel in de liefde en in de krachten van de liefde. De geliefde, de voorbestemde, zal onmiddellijk door het vreemde en zelfs saaie uiterlijk heen kijken dat hem aankleeft en het vuur zien dat in zijn binnenste woedt. Ondertussen maken zijn saaiheid en zijn vreemde uiterlijk deel uit van een beproeving die hij moet doorstaan om op een dag in het licht te kunnen treden: het licht van de liefde, het licht van de kunst. Want dat hij kunstenaar zal worden staat allang vast. Als hij voorlopig nog als een nederige en bespottelijke figuur door het leven moet gaan, dan is dat omdat het 't lot van de kunstenaar is gebukt te gaan onder nederigheid en spotternij tot op de dag dat hij in zijn volle kracht wordt geopenbaard en de schimpers en spotters er het zwijgen toe doen.

Zijn sandalen kosten twee shilling sixpence per paar. Ze zijn van rubber en zijn ergens in Afrika gemaakt, misschien wel in Nyasaland. Wanneer ze nat worden heeft de voetsool er geen grip op. In de Kaapse winter regent het weken achtereen. Als hij in de regen over de Hoofdstraat loopt, moet hij soms stoppen om een uitgeglipte sandaal weer aan te krijgen. Op zulke momenten kan hij de dikke burgers van Kaapstad zien grinniken terwijl ze in het comfort van hun auto passeren. Lach maar! denkt hij dan. Nog even en ik ben weg!

Hij heeft een beste vriend, Paul, die net als hij wiskunde studeert. Paul is lang en donker en in een affaire verwickeld met een oudere vrouw, een vrouw die Elinor Laurier heet, klein en blond en op een vlugge, vogelachtige manier mooi. Paul klaagt over Elinors onvoorspelbare humeur, over wat ze allemaal van hem eist. Toch is hij jaloers op Paul. Als hij een mooie, wereldwijze minnares had die met een sigarettenpijpje rookte en Frans sprak, dan weet hij wel zeker dat hij spoedig een verandering, ja zelfs een volledige gedaanteverwisseling zou ondergaan.

Elinor en haar tweelingzus zijn geboren in Engeland; ze zijn mee naar Zuid-Afrika genomen op hun vijftiende, na de Oorlog. Hun moeder had, volgens Paul, volgens Elinor, de gewoonte de meisjes tegen elkaar uit te spelen door eerst heel lief en goedkeurend tegen de een te doen en dan tegen de ander, zodat ze in de war raakten en van haar afhankelijk bleven. Elinor, de sterkste van de twee, is er redelijk normaal onder gebleven, al huilt ze nog altijd in haar slaap en heeft ze een teddybeer in een la liggen. Maar haar zus is een tijdje zo gek geweest dat ze haar moesten opsluiten. Ze is nog steeds in therapie, terwijl ze worstelt met de geest van de overleden oude vrouw.

Elinor geeft les op een taleninstituut in de stad. Sinds zijn verkering met haar wordt Paul volledig opgeslorpt door haar vriendenkring, een kring van kunstenaars en intellectuelen die in die Tuine wonen, zwarte truien en spijkerbroeken en touwsandalen dragen, wrange rode wijn drinken en Gauloises roken, Camus en García Lorca citeren, naar progressieve jazz luisteren. Een van hen speelt Spaanse gitaar en laat zich zo nu en dan tot een imitatie van *cante jondo* overhalen. Omdat ze niet echt een baan hebben, blijven ze de hele nacht op en slapen tot twaalf uur 's middags. Ze hebben de pest aan de Nasionale Party maar doen niet aan politiek. Als ze geld hadden, zeggen ze, zouden ze uit dat achterlijke Zuid-Afrika weggaan en voorgoed naar Montmartre of de Balearen verhuizen.

Paul en Elinor nemen hem mee naar een van hun avondjes, dat wordt gehouden in een bungalow op Cliftonstrand. Onder de aanwezigen is ook Elinors zus, de labiele over wie hij heeft gehoord. Volgens Paul heeft ze een verhouding met de eigenaar van de bungalow, een man met een blozend gezicht die voor de *Cape Times* schrijft.

De zus heet Jacqueline. Ze is langer dan Elinor en heeft niet zo'n fijngevormd gezicht, maar toch is ze mooi. Ze loopt over van nerveuze energie, rookt aan één stuk door, gebaart terwijl ze praat. Hij kan goed met haar opschieten. Ze is minder sarcastisch dan Elinor, tot zijn opluchting. Bij sarcastische mensen voelt hij zich slecht op zijn gemak. Hij is bang dat ze grappen over hem maken zodra hij zich omdraait.

Jacqueline stelt voor om een strandwandeling te maken. Hand in hand (hoe is dat zo gekomen?) kuieren ze in het maanlicht het hele strand af. Op een afgeschut plekje tussen de rotsen draait ze zich naar hem om, tuit haar lippen, biedt ze hem aan.

Hij reageert, maar niet van harte. Waar moet dit toe leiden? Hij heeft het nog nooit met een oudere vrouw gedaan. Stel dat hij onder de maat blijft?

Het leidt, ontdekt hij, tot het bittere einde. Hij volgt gedwee, doet zijn best, speelt het spelletje mee, doet op het laatst zelfs alsof hij in vervoering raakt.

Maar hij raakt helemaal niet in vervoering. Dat komt niet alleen door het zand, dat overal in gaat zitten, maar ook door de knagende vraag waarom deze vrouw, die hij nooit eerder heeft ontmoet,

zich aan hem geeft. Is het denkbaar dat ze in de loop van een oppervlakkig gesprekje de geheime vlam heeft ontdekt die in hem brandt, de vlam die hem als kunstenaar kenmerkt? Of is ze alleen maar een nymfomane en wilde Paul hem daar op zijn kiese manier voor waarschuwen toen hij zei dat ze 'in therapie' was?

Wat seks betreft is hij niet geheel ongeschoold. Als de man niet van het liefdesspel heeft genoten, zal de vrouw er ook niet van genoten hebben - dat weet hij, dat is een van de regels van de seks. Maar wat gebeurt er daarna tussen een man en een vrouw die het spel niet tot een goed einde hebben gebracht? Zijn ze gedoemd om elke keer dat ze elkaar zien zich hun mislukking weer te herinneren en zich te schamen?

Het is al laat, de nacht wordt koud. Zwijgend kleden ze zich aan en keren terug naar de bungalow, waar het feestje ten einde loopt. Jacqueline pakt haar schoenen en haar tas. 'Welterusten,' zegt ze tegen hun gastheer, en ze geeft hem een kusje op zijn wang.

'Ga je weg?' vraagt hij.

'Ja, ik geef John een lift naar huis,' antwoordt ze.

Hun gastheer vindt het helemaal niet erg. 'Veel plezier dan maar,' zegt hij. 'Allebei.'

Jacqueline is verpleegster. Hij is nog nooit met een verpleegster geweest, maar het verhaal gaat dat verpleegsters een cynische moraal overhouden aan het werken met zieken en stervenden en het voorzien in hun lichamelijke behoeften. Geneeskundestudenten kijken uit naar de tijd dat ze nachtdiensten mogen draaien in het ziekenhuis. Verpleegsters snakken naar seks, zeggen ze. Ze neuken overal, altijd.

Maar Jacqueline is niet zomaar een verpleegster. Ze is een Guy's verpleegster, zo deelt ze hem algauw mee, ze heeft een verloskundige opleiding genoten in het Londense Guy's Hospital. Op de borst van haar uniform, met de rode schouderinsignes, draagt ze een bronzen speldje, een helm en pantserhandschoenen met het motto *Per Arduos*. Ze werkt niet in het Groote Schuur, het openbare ziekenhuis, maar in een privé-kliniek, waar de betaling beter is.

Twee dagen na het voorval op Cliftonstrand gaat hij langs bij het zusterhuis. Jacqueline zit in de vestibule op hem te wachten, met haar jas al aan, en ze gaan meteen weg. Uit een raam op de bovenverdieping buigen zich gezichten om hen na te staren; hij merkt dat andere verpleegsters onderzoekende blikken op hem werpen. Hij is te jong, duidelijk te jong, voor een vrouw van dertig; en gezien zijn fletse kleren en het feit dat hij geen auto heeft ook niet bepaald een lot uit de loterij.

Binnen een week is Jacqueline uit het zusterhuis weg en is bij hem in zijn flat getrokken. Als hij eraan terugdenkt, kan hij zich niet herinneren dat hij haar heeft uitgenodigd: hij heeft zich er alleen maar niet tegen verzet.

Hij heeft nooit eerder echt met iemand samengewoond, zeker niet met een vrouw, een minnares. Zelfs als kind had hij een eigen kamer, die op slot kon. De flat in Mowbray bestaat uit één lange kamer, met een gangetje waarop een keuken en een badkamer uitkomen. Hoe moet hij dit overleven?

Hij probeert gastvrij te zijn tegenover zijn plotselinge nieuwe gezellin, probeert ruimte voor haar te maken. Maar binnen een paar dagen begint hij zich te ergeren aan de janboel van dozen en koffers, de overall rondslingerende kleren, de rommel in de badkamer. Hij vreest het geratel van de scooter dat Jacquelines terugkeer van de dagdienst aankondigt. Hoewel ze nog steeds met elkaar vrijen, nemen de stiltes tussen hen allengs toe, hij zit achter zijn bureau en doet alsof hij in zijn boeken is verdiept en zij hangt maar wat rond, genegeerd, zuchtend, de ene sigaret na de andere rokend.

Ze zucht heel wat af. Op die manier uit zich haar neurose, als het dat is, een neurose: in zuchten en zich uitgeput voelen en soms geluidloos huilen. Van het energieke en lachgrage en vrijpostige van hun eerste ontmoeting is niets meer over. De vrolijkheid van die avond was alleen maar een scheurtje in een wolk van somberheid, zo leek het, het gevolg van alcohol of misschien zelfs een pose die Jacqueline had aangenomen.

Ze slapen samen in een bed dat voor één persoon is gemaakt. In bed praat Jacqueline aan één stuk door over mannen die haar hebben gebruikt, over therapeuten die de macht over haar geest probeerden te krijgen en een marionet van haar wilden maken. Is hij ook zo'n man, vraagt hij zich af. Gebruikt hij haar? En is er een andere man tegen wie ze over hém klaagt? Hij valt in slaap terwijl ze nog praat, wordt de volgende morgen geradbraakt wakker.

Jacqueline is ontegenzeggelijk een aantrekkelijke vrouw, aantrekkelijker, mondainer, wereldwijzer dan hij verdient. De naakte waarheid is dat als er niet zo'n rivaliteit tussen de

tweelingzussen had bestaan, ze nooit zijn bed zou hebben gedeeld. Hij is een pion in het spel dat ze met elkaar spelen, een spel dat al dateert van ver voordat hij ten tonele verscheen – daarover maakt hij zich geen illusies. Desondanks is hij degene op wie de keus is gevallen, hij zou zijn gunstige gesternte niet in twijfel moeten trekken. Hij deelt tenslotte een flat met een vrouw die tien jaar ouder is dan hij, een vrouw met ervaring die, in haar tijd in het Guy's Hospital, naar bed is geweest (zegt ze) met Engelsen, Fransen, Italianen en zelfs een Pers. Al kan hij er dan niet op bogen dat er van hem gehouden wordt om wie hij is, hij heeft in elk geval een kans gekregen om zijn kennis op erotisch gebied te verbreden.

Dat hoopt hij tenminste. Maar na twaalf uur dienst in de kliniek gevolgd door een maaltijd van bloemkool met witte saus gevolgd door een avond humeurig zwijgen, is Jacqueline niet geneigd gul met zichzelf te zijn. Als ze hem al omhelst, doet ze dat plichtmatig, want als het niet om de seks is dat twee vreemden zich in zo'n krappe en ongerieflijke behuizing hebben opgesloten, wat hebben ze dan voor reden om daar te zijn?

Het komt tot een uitbarsting als Jacqueline, terwijl hij niet in de flat is, zijn dagboek zoekt en leest wat hij over hun leven samen heeft geschreven. Bij zijn terugkomst is ze haar spullen aan het pakken.

'Wat is er aan de hand?' vraagt hij.

Met opeengeklemd lippen wijst ze op het dagboek dat open op zijn bureau ligt.

Hij ontsteekt in woede. 'Je kunt me er niet van weerhouden om te schrijven!' bezweert hij. Het is een non sequitur, en dat weet hij zelf ook.

Zij is ook boos, maar op een killere, diepere manier. 'Als je mij, *zoals je zegt*, als zo'n onuitsprekelijk blok aan je been beschouwt,' zegt ze, 'als ik je rust en privacy verstoort en je van het schrijven houdt, laat me je dan op mijn beurt zeggen dat ik het vreselijk heb gevonden om met je samen te wonen, dat ik elke minuut ervan vreselijk heb gevonden en niet kan wachten tot ik weer vrij ben.'

Wat hij had moeten zeggen was dat je niet in andermans persoonlijke papieren hoort te lezen. Hij had zijn dagboek gewoon moeten verstoppert, het niet ergens moeten laten liggen waar het gevonden kon worden. Maar nu is het te laat, het kwaad is geschied.

Hij kijkt hoe Jacqueline haar spullen pakt, helpt haar om haar tas op de duozitting van haar scooter te binden. 'Ik hou de sleutel, *als je het goedvindt*, totdat ik de rest van mijn spullen heb gehaald,' zegt ze. Ze zet haar helm op. 'Het beste. Ik ben echt in je teleurgesteld, John. Je mag dan heel slim zijn – daar kan ik niet over oordelen – je bent nog lang niet volwassen.' Ze trapt op de kickstarter. De motor slaat niet aan. Ze trapt er opnieuw op, en nog eens. Er stijgt een benzinelucht op. De carburateur is verzopen; er zit niets anders op dan te wachten tot hij is opgedroogd. 'Kom binnen,' oppert hij. Ze weigert met een onbewogen gezicht. 'Het spijt me,' zegt hij. 'Alles.'

Hij gaat naar binnen, laat haar in het steegje achter. Vijf minuten laten hoort hij de motor aanslaan en de scooter wegscheuren.

Spijt het hem? Het spijt hem zeker dat Jacqueline heeft gelezen wat ze gelezen heeft. Maar de echte vraag is wat zijn motief was om te schrijven wat hij heeft geschreven. Schreef hij het misschien met de bedoeling dat zij het zou lezen? Was het laten slingeren van zijn werkelijke gedachten op een plek waar zij ze wel moest vinden zijn manier om haar iets te vertellen wat hij haar in zijn lafheid niet recht in het gezicht durfde te zeggen? Wat zijn eigenlijk zijn werkelijke gedachten? Op sommige dagen voelt hij zich gelukkig, bevoorrecht zelfs, dat hij met een mooie vrouw samenwoont, of in elk geval dat hij niet alleen woont. Op andere dagen denkt hij er anders over. Is gelukkig zijn het ware leven, of is ongelukkig zijn dat, of het gemiddelde van die twee?

De vraag wat zijn dagboek in mag en wat voor altijd verhuuld moet blijven raakt de kern van alles wat hij schrijft. Als hij zichzelf moet verbieden om uiting te geven aan verachtelijke gevoelens – ergernis over het binnendringen van zijn flat, of schaamte over zijn eigen falen als minnaar – hoe zullen die gevoelens dan ooit van gedaante veranderen en zich tot poëzie laten verwerken? En als poëzie niet het middel is waardoor hij van verachtelijk in nobel kan veranderen, waarom zou hij zich dan nog met poëzie bezighouden? Trouwens, wie zegt dat de gevoelens die hij in zijn dagboek schrijft zijn werkelijke gevoelens zijn? Wie zegt dat hij elk moment dat de pen beweegt werkelijk zichzelf is? Het ene moment is hij misschien werkelijk zichzelf, maar het volgende kan hij wel gewoon van alles verzinnen. Hoe kan hij dat zeker weten? Waarom zou hij het zelfs maar zeker willen weten?

Het is vaak anders dan het lijkt: dat had hij tegen Jacqueline moeten zeggen. Maar hoe groot is de kans dat ze dat zou hebben begrepen? Hoe zou ze kunnen geloven dat wat ze in zijn dagboek had gelezen niet de waarheid was, de verachtelijke waarheid over wat er tijdens die loodzware avonden van zwijgen en zuchten in het hoofd van haar metgezel omging, maar een verzinsel, een van de vele mogelijke verzinsels en alleen waar in de zin waarin een kunstwerk waar is – waar volgens zichzelf, waar volgens zijn eigen inherente bedoelingen – wanneer de verachtelijke variant zo nauw aansloot bij haar eigen vermoeden dat haar metgezel niet van haar hield, haar zelfs niet mocht?

Jacqueline wil hem niet geloven, om de eenvoudige reden dat hij zichzelf niet gelooft. Hij weet niet wat hij gelooft. Soms denkt hij dat hij niets gelooft. Maar alles bij elkaar genomen blijft het een feit dat zijn eerste poging om met een vrouw samen te wonen is uitgelopen op een mislukking, op iets smadelijks. Hij moet weer alleen gaan wonen; en dat zal geen geringe opluchting zijn. Maar hij kan niet eeuwig alleen blijven wonen. Het eropna houden van een minnares hoort bij het leven van een kunstenaar: ook al slaagt hij erin de huwelijksval te omzeilen, wat hij zeker zal doen, hij zal een manier moeten vinden om met vrouwen samen te leven. Kunst kan niet met ontbering alleen worden gevoed, met verlangen, eenzaamheid. Er moet ook intimiteit, hartstocht, liefde zijn.

Picasso, die een groot kunstenaar is, misschien wel de grootste van allemaal, is een levend voorbeeld. Picasso wordt verliefd op vrouwen, de een na de ander. De een na de ander trekt bij hem in, deelt zijn leven, poseert voor hem. Door de hartstocht die bij elke nieuwe minnares weer opblaait, worden de Dora's en Pilars die het toeval op zijn drempel doet belanden herboren tot eeuwigdurende kunst. Zo gaat dat. En hij? Kan hij beloven dat de vrouwen in zijn eigen leven, niet alleen Jacqueline maar alle ondenkbare vrouwen die nog zullen komen, een soortgelijk lot beschoren is? Hij wil het graag geloven, maar hij heeft zijn twijfels. Of hij een groot kunstenaar zal blijken moet de tijd uitwijzen, maar één ding is zeker, hij is geen Picasso. Hij heeft een heel andere gevoelswereld dan Picasso. Hij is rustiger, somberder, noordelijker. En hij heeft niet die hypnotiserende zwarte ogen van Picasso. Als hij ooit zal proberen een vrouw van gedaante te laten veranderen, dan zal hij daarbij niet zo wreed te werk gaan als Picasso, niet haar lichaam buigen en vervormen als metaal in een laaiende oven. Schrijvers zijn sowieso anders dan schilders: ze zijn koppiger, subtieler.

Is dat het lot van alle vrouwen die het met een kunstenaar aanleggen: dat het slechtste of beste uit hen wordt gehaald en tot fictie verwerkt? Hij denkt aan Héléne uit *Oorlog en vrede*. Was Héléne begonnen als een van Tolstojs minnaresses? Had ze ooit kunnen bevroeden dat, lang nadat ze was doodgedaan, mannen die haar nooit hadden gezien wellustig zouden verlangen naar haar mooie blote schouders?

Moet het allemaal zo wreed zijn? Natuurlijk is er een vorm van samenwonen waarbij man en vrouw samen eten, samen slapen, samen leven, en toch op blijven gaan in hun respectievelijke innerlijke expeditie. Was de verhouding met Jacqueline daarom tot mislukken gedoemd: omdat, aangezien zij zelf geen kunstenaar was, ze de behoefte van de kunstenaar aan innerlijke eenzaamheid niet kon begrijpen? Als Jacqueline een beeldhouwster was geweest bijvoorbeeld, als één hoek van de flat voor haar was gereserveerd om op haar marmer in te hakken terwijl hij in een andere met woorden en rijmklanken worstelde, zou de liefde dan tussen hen hebben gebloeid? Is dat de moraal van het verhaal van hemzelf en Jacqueline: dat het maar het beste is voor kunstenaars om alleen een verhouding met kunstenaars te hebben?